

Андрій Киданюк

ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ УПРОДОВЖ 1944– 1950 РР. В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті проаналізовано основні праці науковців періоду незалежної України, що стосуються соціально-економічних та культурних процесів у західноукраїнському селі упродовж 1944–1950 рр.

Ключові слова: сучасна українська історіографія, західноукраїнське село, соціально-економічні та культурні процеси, колективізація, радянська історіографія.

Після здобуття незалежності України відбувся розрив з старою марксистсько-ленінською методологією, що привніс якісно нові погляди дослідників на історію України та став початком аналізу широкого спектру економічного, суспільно-політичного й духовного життя українського села в повоєнний період. Помітно змінилася тематика наукових праць. Значно розширився доступ науковців до архівних фондів, з'явилась реальна можливість на основі нового методологічного інструментарію більш повно, об'єктивно і неупереджено висвітлювати історичні процеси та події. Відійшли в минуле так звані принципи класовості та партійності, які на догоду офіційній ідеології активно насаджувались у національній історіографії й суворе дотримання яких вважалося “священним” обов'язком історика.

Повоєнне входження західноукраїнського села в нову радянську систему господарювання відноситься до найбільш дискусійних питань у сучасній вітчизняній історіографії. Відразу зі здобуття незалежності почали з'являтися праці, що відображали окремі аспекти досліджуваної теми, а саме насильницьку колективізацію західноукраїнського села, міграційні процеси у формі депортацій, повернення репатріантів на батьківщину, упокорення західноукраїнського населення радянською владою, передусім у формі боротьби проти ОУН-УПА та ін. Ці проблеми стали об'єктом вивчення істориків насамперед завдяки своїй особливій національній характеристиці, а також тому, що вони були найбільш замовчувані у радянській історіографії.

Метою статті є історіографічний аналіз праць сучасних українських істориків, що стосуються соціально-економічних та культурних процесів у західноукраїнському селі упродовж 1944–1950 рр.

Однією з перших спроб сучасної історіографії з нових позицій підійти до вивчення ролі західноукраїнської місцевої інтелігенції у суспільно-політичному житті регіону стала монографія О. Рубльова і Ю. Черченка [1]. Автори наголошували, що зневажливе ставлення та масові репресії щодо інтелігенції були запрограмовані природою сталінщини, вони докладно зупинилися на становищі західноукраїнських науковців, літераторів, митців, які потрапили у жорна репресивного апарату, проаналізувавши механізм проведення репресій до культурної еліти краю. Критичний аналіз історії розвитку західноукраїнського регіону дозволив авторам об'єктивно висвітлити суперечність і болісність процесу інтегрування регіону у єдину радянську систему.

Значний науковий інтерес, зокрема, становить монографія В. Барана “Україна 1950–1960-х рр.” [2] та змістовна праця Б. Яроша “Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30–50-ті роки ХХ століття” [3]. Спільною характерною рисою названих наукових робіт є прагнення авторів до теоретичного

з'ясування генези і суті тоталітарних режимів, включаючи й радянський. Обидві монографії підготовлені на широкій джерельній базі, з використанням документів і матеріалів багатьох архівних справ, раніше недоступних для наукового аналізу, із залученням праць як українських дослідників, так і вчених країн Співдружності Незалежних Держав та далекого зарубіжжя. Своєрідним лейтмотивом цих робіт стали думки науковців про те, що основними інструментами утвердження радянської влади в краї стали масові зловживання владою, політичні репресії, депортації.

Низка важливих соціально-економічних, суспільно-політичних аспектів знайшли своє відображення у роботах відомого українського історика С. Кульчицького [4–6], глибокого знавця радянського періоду історії України. Аналітичні розвідки автора стосовно природи постсталінського суспільства, глибокі висновки та узагальнення дають розуміння важливості “історичного повороту” до лібералізації державного життя. Велику увагу науковець приділив колективізації українського села, соціальному опору селянства, основним рисам колгоспного виробництва.

Місце та роль російського населення у різних сферах життя західноукраїнського регіону, його особливий соціальний статус розкрито в дослідженні І. Терлюка “Росіяни західних областей України (1944–1996 рр.)” [7]. На його переконання формування чисельної російської національної групи визначалося не тільки об'єктивними потребами індустріалізації західних областей України, але й політикою влади щодо формування, насамперед із числа росіян так званого радянського народу.

У монографії І. Рибак “Соціальна інфраструктура українського села: зміни, труднощі, проблеми (20-ті – початок 90-х рр. ХХ ст.)” [8] висвітлюються основні проблеми розвитку соціально-побутової інфраструктури українського села радянської доби (житло, сільські населені пункти як культурно-побутові осередки, транспорт, зв'язок, охорона здоров'я, торгівля і побутове обслуговування, функціонування закладів освіти та культури на селі тощо).

Деякі аспекти досліджуваної проблематики, що стосуються концептуального бачення соціального опору селянства західноукраїнського регіону розкрив у своєму монографічному дослідженні волинський дослідник О. Ленартович [9]. На основі критичного узагальнення опублікованих та вперше залучених до наукового обігу архівних джерел він у своїй праці основну увагу приділяє відновленню радянської влади у західних областях України у 1944–1950 рр., місцю та ролі селян у збройній боротьбі ОУН-УПА, репресіям радянської влади, безкомпромісним методам колективізації.

У відповідності з планом роботи Урядової комісії з вивчення діяльності ОУН-УПА, у 1999 р. світ побачила книга А. Кентія “Українська повстанська армія в 1944–1945 рр.” [10], у якій на підставі маловідомих і недостатньо досліджених архівних матеріалів висвітлюється участь селян у загонах УПА на завершальному етапі визволення території України від німецьких загарбників і в останньому році Другої світової війни.

Глибокий аналіз системи освіти в контексті радянзації Західної України представлено у дослідженнях С. Сворака [11; 12]. У його наукових роботах йдеться про трансформацію радянської освітньої системи у західних областях України у перші повоєнні десятиліття. Автор на широкому суспільно-політичному тлі прослідковує злам традицій національної школи у складних умовах соціального протистояння, аналізує процеси становлення радянського шкільництва, головні напрями підготовки, перепідготовки, розстановки педагогічних кадрів у західному регіоні УРСР.

У тринадцятому томі 15-томного видання “Україна крізь віки” [13] В. Баран та В. Даниленко, аналізуючи значний фактичний матеріал, розкрили

неоднозначність і суперечливість соціалістичних перетворень в західноукраїнському регіоні, відзначили, що зрушення у сфері освіти, науки і культури відбувалися на фоні насильницької радянзації, масових репресій та депортацій, спрямованих на нейтралізацію патріотично налаштованої місцевої інтелігенції. Вони наголосили, що повоєнний період був часом широкомасштабного ідеологічного наступу сталінізму, що мав на меті втримати під контролем духовне життя народу, розвиток суспільної думки, вплинути на виховання молодого покоління за допомогою радянського учительства.

Суттєво збагатив напрацювання науковців незалежної України у розгляді питання колективізації західноукраїнського села львівський дослідник П. Когут. У низці його наукових розвідок [14; 15] та кандидатській дисертації [16] аналізуються напрямки, форми, методи підготовки та проведення колективізації, розкривається становлення колгоспної системи та окреслюється її місце у структурі радянської влади, висвітлюється матеріальний стан селянства та його сприйняття нової економічної моделі сільськогосподарського виробництва. Науковець доводить, що колективізація західноукраїнського регіону сталінським режимом розглядалася не лише як необхідність перебудови села на нових засадах, а, насамперед, для встановлення контролю над його населенням, зміни соціального статусу і класової структури села, його моралі, а, відтак, – підриву соціальної та матеріальної бази ОУН-УПА.

Значний внесок у дослідженні етносоціальних та міграційних процесів зробили В. Гулай [17–18], М. Сивирин [19–22]. У своїх дослідженнях вони розкрили причини та наслідки значних змін в етносоціальній структурі населення західноукраїнського краю, зміст та методи реалізації радянської кадрової політики, формування радянських органів влади та управління, причини та напрямки міграцій населення. Особливості та специфіку депортації, розселення та соціально-економічної адаптації українців Польщі в УРСР упродовж 1944–1947 рр. об'єктивно висвітлює тернопільський дослідник В. Кіцак [23–25].

Заслужують на увагу ряд дисертаційних досліджень, що мають дотичне відношення до досліджуваної нами проблематики. Зокрема, у дисертації О. Гаврилюка – порушуються питання радянзації економічного і духовного життя західноукраїнського села другої половини 40-х – 50-х років [26], В. Ткачука – основні соціально-політичні процеси на західноукраїнських землях у перше повоєнне десятиріччя [27], С. Герегової – проблеми освіти в західноукраїнському регіоні [28], М. Леськів – особливості радянського режиму у західних областях України (1944–1953 рр.) [29], І. Сушик – соціально-економічні та культурні процеси на Волині (1944–1953 рр.) [30], Н. Данилихи – соціально-побутової адаптації українців із Польщі в УРСР у 1944–1950-х рр. [31], О. Шамрая – культурно-освітньої сфери та духовного життя українського села центральних областей УРСР (1943–1950 рр.) [32], Т. Терещенко – соціально-побутової сфери села центральних областей України (1943–1950 рр.) [33].

Помітну наукову цінність становить праця “Колгоспне рабство” [34], видана Центром досліджень визвольного руху у 2005 р. Її автор В. Кук, що був останнім головним командиром УПА, у своєму науковому дослідженні ретельно розглядає засади роботи колгоспів, систему розподілу прибутків колгоспів та їх оподаткування державою, охорону праці й соціальне забезпечення колгоспників, оплату праці рядових членів та керівництва колгоспів.

Нові методологічні підходи використано колективом Інституту історії України НАН України та науковцями вишів при написанні колективної монографії “Історія українського селянства” [35]. Нариси узагальнюють дослідницьку роботу в галузі історії українського селянства, що здійснювалась в останні півтора десятиріччя. Зокрема, у 16 розділі праці “Українське село в повоєнний період” Ю. Сливка та

М. Сеньків детально розглянули кадрову політику радянської влади у західних областях, примусові методи колективізації, форми селянського опору. Особливий акцент дослідників робиться на збройній боротьбі ОУН-УПА, котра стала апогеєм соціального невдоволення селян проти радянської західноукраїнського краю.

У монографії О. Малярчука “Тоталітаризм проти західноукраїнського села” [36], близькій за змістовим наповненням з його дисертаційним дослідженням [37], на основі аналізу широкого кола джерел та літератури виокремлено етапи, методи та засоби колективізації сільського господарства, роль компартійних, радянських, господарських та правоохоронних органів у розробці шляхів і вирішенні завдань центральної влади, кадрову політику в аграрному секторі економіки, ідеологічне забезпечення, структурну перебудову господарського механізму, його ефективність, соціально-побутові умови життя селянства, форми агітаційно-пропагандистської роботи та ставлення до неї місцевого населення. Автор розуміє, що аграрна політика радянської влади у західних областях УРСР відображала загальні тенденції директивної економіки. Разом з тим, у статтях дослідника проаналізовано ряд окремих аспектів дотичної проблематики [38–40].

Значну історіографічну цінність становлять дослідження дрогобицького науковця М. Сеньківа. У ряді його статей [41–43], монографічному дослідженні [44] та докторській дисертації [45] аналізуються соціально-політичні передумови колективізації селянських господарств західного регіону України, боротьба селянства та націоналістичного підпілля проти примусової колективізації, кадрове забезпечення та технічне оснащення радянською владою колективних господарств, структуру сільськогосподарського виробництва, його продуктивність, матеріально-побутове та духовне життя селянства.

На початку ХХІ ст. в українській історіографії поглиблюється процес переосмислення уявлень про радянське суспільство та механізми його функціонування, місце людини в ньому. Сучасний підхід не обмежується пізнавальними або оціночними категоріями, а враховує широкі культурні параметри, що включають ідеологічні, економічні, соціальні та індивідуальні фактори поведінки, а також мову, колективну пам'ять, менталітет, відчуття часу і т. п. Саме з таких методологічних позицій розглядаються досліджувані проблеми у монографії дослідників Інституту історії України НАН України “Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.)” за загальною редакцією В. Даниленка [46].

Поряд з монографічними виданнями за час незалежності у фахових виданнях з'явилося чимало публікацій, що стосуються окремих аспектів досліджуваної теми. Авторами таких наукових статей, розвідок, нарисів є В. Голубко [47], І. Ганжа [48–49], О. Веселова [50–51], В. Даниленко [52], Т. Першина [53], М. Чоповський [54], Р. Попп [55] та ін. У них висвітлюються негативні наслідки політики радянської держави щодо західноукраїнського селянства, виселення і депортацію сільського населення, формування управлінських кадрів в Західній Україні, збройний опір ОУН-УПА, соціальний опір колективізації. Вони написані на основі раніше невідомих архівних матеріалів та пропонують нові концептуальні підходи.

Проаналізовані наукові праці далеко не вичерпують переліку публікацій, які стосуються різних аспектів соціально-економічних та культурних процесів у західноукраїнському селі упродовж 1944–1950 рр. Однак, вони, на нашу думку, є найвагомішими та складають основу сучасної української історіографії з окресленої проблеми.

Таким чином, можна стверджувати, що за період незалежності нашої держави українська історична наука зробила значний внесок у дослідження історії повоєнного західноукраїнського селянства. Порівняно з радянською історіографією розширилося коло досліджуваних проблем. У працях науковців

незалежної України на основі широкого кола джерел стало можливим багатопланове й неупереджене вивчення проблем, які раніше висвітлювалися переважно з позицій політичної кон'юнктури. Тому наявність масиву історичних доробків, що порушують різні аспекти соціально-економічних та культурних процесів, не вичерпує наукової проблеми, а навпаки, формує необхідність подальшого вивчення тематики, нової оцінки, котра базується не на виокремленні позитивних чи негативних сторін, а на об'єктивному аналізі різноманітних джерел, з використанням здобутків вітчизняної та зарубіжної методології.

Список використаних джерел

1. *Рубльов О. С.* Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції (20–60-ті роки XX ст.) / О. С. Рубльов, Ю. А. Черченко. – К.: Наукова думка, 1994. – 350 с. 2. *Баран В.* Україна 1950–1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи / В. Баран. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. – 448 с. 3. *Ярош Б. О.* Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30–50-ті роки XX століття (історико-політологічний аспект) / Б. О. Ярош. – Луцьк: Надтир'я, 1995. – 176 с. 4. *Кульчицький С. В.* Коли і як відбулося возз'єднання Західної України з УРСР / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 121–139. 5. *Кульчицький С. В.* Опір селянства суцільній колективізації / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2004. – № 2. – С. 31–50. 6. *Кульчицький С. В.* Україна в системі загальносоюзного народногосподарського комплексу / С. В. Кульчицький // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки / Інститут історії України НАН України. – 2004. – № 11. – С. 3–31. 7. *Терлюк І. Я.* Росіяни західних областей України (1944–1996 рр.). (Етносоціальне дослідження) / І. Я. Терлюк. – Львів: Центр Європи, 1997. – 176 с. 8. *Рибак І. В.* Соціальна інфраструктура українського села: зміни, труднощі, проблеми (20-ті – початок 90-х рр. XX ст.) / І. В. Рибак. – К.: Рідний край, 1997. – 166 с. 9. *Ленартович О. Ю.* Селянство Західної України у національно-визвольній боротьбі 1944–1950 рр. / О. Ю. Ленартович. – Луцьк: [б/в], 1998. – 152 с. 10. *Кентій А.* Українська Повстанська армія в 1944–1945 рр. / Анатолій Кентій. – К.: Інститут історії України НАН України, 1999. – 220 с. 11. *Свораك С. Д.* Загальноосвітня школа західноукраїнського регіону в контексті суспільно-політичного життя другої половини 40-х – першої половини 60-х років XX століття: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / С. Д. Сворак. – Київ, 1999. – 34 с. 12. *Сворак С.* Народна освіта в західноукраїнському регіоні: історія і етнополітика (1944–1964 рр.) / Степан Сворак. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 238 с. 13. *Баран В. К.* Україна: в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.) / В. К. Баран, В. М. Даниленко. – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с. – (Україна кризь віки. – Т. 13.). 14. *Когут П.* До питання про запровадження компартійної основи суспільних відносин у західноукраїнському селі (1944–1947 рр.) / П. Когут // Актуальні проблеми державного управління: збірник наукових праць Львівського філіалу Академії державного управління при Президентові України. – 1999. – Вип. 1. – С. 202–214. 15. *Когут П.* Протистояння української державницької та радянської тоталітарної ідей у західноукраїнському селі в перші післявоєнні роки / Петро Когут // Актуальні проблеми державного управління: збірник наукових праць Львівського філіалу Української академії державного управління при Президентові України. – 1999. – Вип. 2. – С. 208–213. 16. *Когут П. В.* Запровадження колгоспної системи в західних областях України (1944–1953 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / П. В. Когут. – Львів, 2000. – 25 с. 17. *Гулай В.* Кадрова політика радянського режиму в західних областях України (II пол. 40-х – 50-ті роки XX ст.) / Василь Гулай // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2002. – Вип. 37. – С. 190–205. 18. *Гулай В. В.* Етносоціальні процеси в західних областях України (друга половина 40-х – 50-ті роки XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / В. В. Гулай. – Львів, 2002. – 16 с. 19. *Сивирин М.* Відображення міграційних процесів в 1944 та середині 50-х років в архівних джерелах Тернопільської та Львівської областей / М. Сивирин // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – 2002. – Вип. 3. – С. 46–50. 20. *Сивирин М.* Дослідження міграційних процесів в Західній Україні у 1944–1950-х роках: підходи, етапи, завдання / М. Сивирин // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – 2002. – Вип. 1. – С. 76–80. 21. *Сивирин М.* Уніфікація етнопонаціональної структури населення західних областей України / М. Сивирин // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали III Всеукр. наук. конф., 15 листопада 2007 р. – Тернопіль: ТНПУ, 2007. – С. 65–72. 22.

Сивирин М. А. Депортація та переміщення населення західних земель України 40-х – початку 50-х рр. XX ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / М. А. Сивирин. – Львів, 2005. – 18 с. 23. *Кіцак В.* Соціально-психологічна адаптація переселенців із Закарзоння в Західній Україні (1944–1947) / В. Кіцак // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – 1999. – Вип. 8. – С. 144–148. 24. *Кіцак В. М.* Депортація українців з Польщі в УРСР у 1944 – 1946 рр. та їх соціально-економічна адаптація: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / В. М. Кіцак. – Чернівці, 2003. – 21 с. 25. *Кіцак В.* Система оподаткування українців депортованих з Польщі в УРСР у повоєнний період / В. Кіцак // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – 2008. – Вип. 3. – С. 168–173. 26. *Гаврилюк О. Н.* Радянізація економічного і духовного життя західноукраїнського села другої половини 40-х – 50-х років (на матеріалах Волинської, Рівненської та Львівської областей): дис... канд. істор. наук: 07.00.01 / О. Н. Гаврилюк. – К., 1996. – 178 с. 27. *Ткачук В. П.* Соціально-політичні процеси на західноукраїнських землях в перше повоєнне десятиріччя (1944–1954 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / В. П. Ткачук. – Львів, 1998. – 17 с. 28. *Герегова С. В.* Освіта в західноукраїнському регіоні (друга половина 40-х – перша половина 50-х років XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / С. В. Герегова. – Чернівці, 2004. – 19 с. 29. *Леськів М. М.* Радянський режим у західних областях України (1944–1953 рр.): дис... канд. істор. наук: 07.00.01 / М. М. Леськів. – Львів, 2008. – 196 с. 30. *Сушик І. В.* Соціально-економічні та культурні процеси на Волині (1944–1953 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / І. В. Сушик. – Львів, 2004. – 20 с. 31. *Данилиха Н. Р.* Соціально-побутова адаптація українців із Польщі в УРСР у 1944–1950-х роках (на матеріалах західних областей України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / Н. Р. Данилиха. – Львів, 2007. – 20 с. 32. *Шамрай О. Г.* Культурно-освітня сфера та духовне життя українського села в 1943–1950 рр. (за матеріалами центральних областей УРСР): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / О. Г. Шамрай. – Черкаси, 2009. – 20 с. 33. *Терещенко Т. В.* Соціально-побутова сфера села центральних областей України в період відбудови (1943–1950 рр.): дис... канд. істор. наук: 07.00.01 / Т. В. Терещенко. – Черкаси, 2007. – 249 с. 34. *Кук В.* (Леміш). Колгоспне рабство / В. Кук; “Леміш”; [Передм. В. В’ятрович]; Центр дослідж. визвол. руху. – Львів, 2005. – 263 с. 35. *Історія українського селянства: нариси в 2-х т. Т. 2* / [О. В. Андрощук., В. К. Баран, А. В. Блануца та ін.]; відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Наук. думка, 2006. – 654 с. 36. *Малярчук О.* Тоталітаризм проти західноукраїнського села: монографія / О. Малярчук. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 228 с. 37. *Малярчук О. М.* Аграрна політика партійно-радянської влади (1944–1964 рр., західні землі): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / О. М. Малярчук. – Львів, 2005. – 20 с. 38. *Малярчук О.* Особливості соціально-економічної підготовки західноукраїнського села до суцільної колективізації (1944–1947 рр.) / О. Малярчук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 3. – С. 228–232. 39. *Малярчук О.* Радянізація господарського сектору західноукраїнського села (1944–1946) / О. Малярчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – 2005. – Вип. 1. – С. 299–304. 40. *Малярчук О.* Спогади політв’язнів як одне з джерел до висвітлення проблем села західних областей УРСР / О. Малярчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – 2005. – Вип. 3. – С. 195–197. 41. *Сеньків М.* Західноукраїнське село: етапи та методи колективізації. 1944–1952 / М. Сеньків // Галичина. – 2003. – № 9. – С. 127–134. 42. *Сеньків М.* Опір ОУН і УПА колективізації західноукраїнського села, 1944–1952 рр. / М. Сеньків // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: збірник наукових праць [Ін-т історії НАН України]. – 2004. – Вип. 12. – С. 371–379. 43. *Сеньків М. В.* Колективізація західноукраїнського села: “Кадри вирішують все” (1944–1952 рр.) / М. В. Сеньків // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – 2003. – Вип. VII. – С. 44–54. 44. *Сеньків М.* Західноукраїнське село: насильницька колективізація – 40 – поч. 50-х рр. XX ст. / М. Сеньків. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 2002. – 292 с. 45. *Сеньків М. В.* Колективізація західноукраїнського села 40 – початку 50-х рр. XX ст.: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня. доктор. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / М. В. Сеньків. – Донецьк, 2009. – 34 с. 46. *Повоєнна Україна: нариси соціальної історії* (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.). У 2-х книгах, 3-х частинах. – Кн. 1, ч. 1–2 / Відп. ред. В. М. Даниленко. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. – 351 с. 47. *Голубко В. Є.* Західноукраїнський селянин в умовах комуністичного режиму 1939–1953 рр.: пристосування та спротив / В. Є. Голубко,

А. В. Середяк // Історія України: маловідомі імена, події, факти. – 2007. – Вип. 34. – С. 269–289. 48. Ганжа О. Держава і селянство в умовах становлення тоталітарного режиму / О. Ганжа // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць / НАН України. Ін-т історії України. – 1998. – № 4. – С. 36–68. 49. Ганжа О. Опір селянства України політиці суцільної колективізації / О. Ганжа // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки: Міжвідомчий збірник наукових праць / НАН України. Ін-т історії України. – 2003. – № 10. – С. 235–250. 50. Веселова О. М. Післявоєнна трагедія: голод 1946–1947 рр. в Україні / О. М. Веселова // Український історичний журнал. – 2006. – № 6. – С. 98–124. 51. Веселова О. Українське село в 1946–1965 рр.: нові кадри / О. Веселова, В. Марочко // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. – 2005. – № 14. – С. 475–480. 52. Даниленко В. Особливості міграційної політики Радянської держави у другій половині ХХ ст. / В. Даниленко // Україна крізь віки: Збірник наукових праць на пошану академіка НАН України професора В. Смолія. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – С. 787–808. 53. Першина Т. Формування управлінських кадрів в Західній Україні в 1944–1950 рр.: регіональні особливості / Т. Першина // Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей / Інститут історії України НАН України. – 2009. – № 12. – С. 299–312. 54. Чоповський М. Ю. Голгофа Західної України. Злочинна діяльність окупаційних режимів проти населення західноукраїнських земель та його боротьба за волю і незалежність (1920–1953) / М. Ю. Чоповський. – Львів: [б. в.], 1996. – 140 с. 55. Понн Р. Культурно-освітнє життя Дрогобича у повоєнні роки (1944–1953) / Р. Понн // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. – 2008. – Вип. 17: Українсько-польсько-білоруське сусідство: ХХ століття. – С. 442–449.

Андрей Киданюк

ИССЛЕДОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ И КУЛЬТУРНЫХ ПРОЦЕССОВ В ЗАПАДНОУКРАИНСКОЙ ДЕРЕВНЕ НА ПРОТЯЖЕНИИ 1944–1950 ГГ. В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ

В статье проанализированы основные труды ученых периода независимой Украины, касающиеся социально-экономических и культурных процессов в западноукраинской деревне на протяжении 1944–1950 гг.

Ключевые слова: современная украинская историография, западноукраинская деревня, социально-экономические и культурные процессы, коллективизация, советизация.

Andriy Kydanyuk

THE RESEARCH OF SOCIAL-ECONOMIC AND CULTURAL PROCESSES IN UKRAINIAN VILLAGE IN 1944–1950 IN MODERN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

In this article analyzed the main historiographical works of period of independent Ukraine concerning social, economic and cultural processes in the Western Ukrainian village in 1944–1950 years.

Key words: modern Ukrainian historiography, Western Ukrainian village, social, economic and cultural processes, collectivization, sovietization.